

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه الزهراء (س)

دانشکده هنر

پایان نامه جهت اخذ درجه دکتری

رشته پژوهش هنر

عنوان:

پژوهشی در نمادها و نمایش قدرت پادشاهان در هنر هخامنشی

استاد راهنما:

دکتر ابوالقاسم دادور

استاد مشاور:

دکتر اشرف السادات موسوی لر

دانشجو:

مهتاب مبینی

خرداد ۱۳۹۱

کلیه دستاوردهای این تحقیق متعلق به
دانشگاه الزهرا (س) است.

بسمه تعالی
 صورتجلسه دفاعیه رشته های هنر دوره های دکتری

شماره:
 تاریخ:

به موجب نامه شماره مورخ جلسه دفاع از پایان نامه خانم
 دانشجوی رشته دانشکده هنر شماره دانشجویی در روز
 مورخ تحت عنوان در رهنمایی و راهنمایی
 در اتاق برگزار گردید.

ابتدا خانم گزارشی از کار پژوهشی خود را ارائه کردند و سپس به سؤالات اعضاء حاضر در جلسه پاسخ دادند. در پایان هیات داوران رساله دانشجوی را با نمره و امتیاز عالی مورد قبول قرار ندادند/ دادند.

هیات داوران:

- ۱- استاد راهنمای عملی (۱)
- ۲- استاد راهنمای عملی (۲)
- ۳- استاد راهنمای نظری (۱) دکتر عبدالکاسم دادور
- ۴- استاد راهنمای نظری (۲)
- ۵- استاد مشاور (۱) دکتر اشرف زان دادور
- ۶- استاد مشاور (۲)
- ۷- داور نظری (۱) دکتر علی اصغر درفیناج
- ۸- داور نظری (۲) دکتر محمد بهرام زاده
- ۹- داور عملی (۱) دکتر فاطمه کاکت
- ۱۰- داور عملی (۲) دکتر زهرا رهبرینیا

مدارک و صورتجلسه دانشکده ضمیمه می باشد.

نام و نام خانوادگی مدیر گروه
 نام و نام خانوادگی رئیس دانشکده
 یا نماینده دانشکده در شورای تحصیلات تکمیلی دانشگاه

امضاء
 امضاء

۹۱/۳/۲۲

تقدیم به مادر مهربانم که مرا در

این سالیان مشوق و پشتیبان بود.

تقدیم به همسر عزیزم که در

این مدت مرا یار و یاور بود.

سپاس از زحمات و رهنمودهای ارزنده استاد راهنمای ارجمندم آقای دکتر دادور

و

استاد مشاور گرامی خانم دکتر موسوی ل.

چکیده

هنر هخامنشی هنری درباری است که هدف آن نمایش اقتدار شاهان در زمینه های گوناگون هنری است. استفاده شاهان از هنر برای نمایش پایداری و قدرت پادشاهی بهترین رسانه به مخاطبان و مردمانی بود که در قلمرو پهناور هخامنشی ساکن بودند. در نتیجه پژوهش در نمادهای قدرت و تغییر و تحولات نمادهای پادشاهی در هنر هخامنشی؛ در شناخت تمدن، هنر، دین، اساطیر و اعتقادات هخامنشیان کمک نموده و اهمیت هنر را در رازگشایی برخی ناگفته های شاهان بر ما نشان می دهد. این پژوهش به روش تاریخی و توصیفی به بررسی نمادهای قدرت و سلطنت پادشاهان در هنر هخامنشی و تاثیر دین و سیاست در شکل گیری نمادهای پادشاهی می پردازد. آثار هنری هخامنشی مورد بررسی شامل کتیبه ها، نقوش برجسته، مجسمه ها، مهرها و سکه ها می باشد که دارای نقشمایه شاهان هستند و نیز آثاری که نقشمایه های نشان های سلطنتی و قدرت شاهان را در بر دارند.

وجود یک نهاد سیاسی متمرکز و مقتدر شاهنشاهی برای به اجرا در آوردن کارکردهای مهم در دوره هخامنشی بصورت نظریه ای ذهنی انعکاس یافت که در آن مقام شاه تقدس می یافت. کاخ شاه تمثیلی از جهان هخامنشی بود و نشان های سلطنت نقوش برجسته آن همچون تاج، عصا، کمان، گل نیلوفر و.. شاه را نسبت به سایرین متمایز می کرد. معماری کاخها همچون سر ستونهای شیر و گاو و نقش ماه و خورشید در نقوش برجسته بیانگر تداوم فر و قدرت شاهی بود. پویایی نقوش برجسته هخامنشی با نقش خدایان و مردمان سرزمینهای تحت سلطه با مفاهیم گستردگی قدرت شاهنشاهی و نیز حمایت و وفاداری به شاه مرتبط است و شیوه های هنر درباری اقوام دیگر در آثار هنری هخامنشی نشان از تایید مقام شاهان هخامنشی نزد سایر اقوام دارد. اهمیت تبار و نیز حمایت اهورامزدا، از ملزومات پادشاهی بود. شاه نیز همانند اهورامزدا دارای قدرتی بود که می توانست بر دروغ، دشمن و خشکسالی غلبه کند و این قدرت در نقوش برجسته شاه فاتح با تجسم وی به صورت روحانی، جنگجو و محافظ سرزمین نمایان شده است. این جنبه ها برای تداوم فر ایزدی شاهان و رسیدن به سعادت الهی لازم بود و شاه با این صفات صلاحیت و پایداری پادشاهی خود را به نمایش می گذاشت.

کلید واژه: هنر هخامنشی، نماد، پادشاهان، سلطنت.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	مقدمه
۱	فصل اول: کلیات پژوهش
۲	۱-۱- بیان مسئله
۳	۲-۱- اهداف پژوهش
۳	۳-۱- اهمیت موضوع پژوهش
۴	۴-۱- سوالات پژوهش
۴	۵-۱- فرضیات پژوهش
۵	۶-۱- پیشینه پژوهش
۷	۷-۱- روش شناسی پژوهش
۷	۸-۱- جامعه آماری پژوهش
۷	۹-۱- روش نمونه گیری
۸	۱۰-۱- ابزار سنجش ، مقیاس سنجش
۹	فصل دوم: مطالعات نظری
۱۰	۱-۲- تعریف نماد
۱۲	۱-۱-۲- وجه تمایز نماد با نشانه و استعاره
۱۴	۲-۲- قدرت
۱۶	۱-۲-۲- مولفه های قدرت پادشاهان
۱۷	۳-۲- تمدن هخامنشی
۱۷	۱-۳-۲- منابع اصلی تاریخ آغازین هخامنشی
۲۰	۲-۳-۲- موقعیت جغرافیایی هخامنشیان
۲۰	۳-۳-۲- مروری کوتاه بر پیدایش و تاریخ هخامنشیان
۲۳	۴-۲- پادشاهان هخامنشی
۳۳	۵-۲- نظام سیاسی هخامنشی
۳۵	۶-۲- سازمان اداری هخامنشی
۳۶	۷-۲- طبقات اجتماعی در عصر هخامنشی
۳۷	۱-۷-۲- افلاطون و آینه های شاهی ایران
۴۰	۸-۲- القاب سلطنتی شاهان

۴۹	۹-۲- مکانهای استراتژیک هخامنشیان
۵۹	۱۰-۲- دین هخامنشیان
۶۲	۱۰-۱- اصول آیین زرتشتی
۶۳	۱۰-۲- امشاسپندان
۶۴	۱۰-۳- اوستا
۶۴	۱۰-۴- شاه و آیین پرستش ایزدان
۷۶	۱۰-۵- فره ایزدی
۷۷	۱۱-۲- کلیاتی درباره هنر هخامنشی
۸۰	۱۲-۲- آرامگاه های شاهان
۸۰	۱۲-۱- مقبره کوروش و رسوم خاکسپاری پارسی
۸۵	۱۳-۲- کتیبه ها، تصاویر تجریدی از قدرت شاه
۸۷	۱۳-۲-۱- کتیبه کوروش
۸۸	۱۳-۲-۲- کتیبه های داریوش
۱۰۰	۱۳-۲-۳- کتیبه های خشایارشا
۱۰۲	۱۳-۲-۴- کتیبه های داریوش دوم
۱۰۲	۱۳-۲-۵- کتیبه های اردشیر دوم
۱۰۳	۱۳-۲-۶- کتیبه های اردشیر سوم
۱۰۴	۱۴-۲- ایدئولوژی سلطنتی شاهان هخامنشی
۱۲۰	۱۵-۲- پیکره شاه نمادی از قدرت
۱۲۰	۱۵-۲-۱- اندام شاه
۱۲۲	۱۵-۲-۲- ریش شاه
۱۲۵	۱۵-۲-۳- لباس شاه
۱۲۹	۱۵-۲-۴- کفش شاه
۱۳۰	۱۶-۲- نشانه های سلطنت
۱۳۰	۱۶-۲-۱- گوی بالدار
۱۳۲	۱۶-۲-۲- درختان
۱۳۴	۱۶-۲-۳- تاج شاه
۱۳۷	۱۶-۲-۴- سایه بان شاه
۱۳۸	۱۶-۲-۵- تخت شاهی

- ۱۳۹ ۲-۱۶-۶-کرسی شاهی
- ۱۴۰ ۲-۱۶-۷-دبوس شاهی
- ۱۴۰ ۲-۱۶-۸-گردونه ها و اسبان سلطنتی
- ۱۴۲ ۲-۱۶-۹-کمان
- ۱۴۴ ۲-۱۶-۱۰-درفش

۱۴۵ فصل سوم: تحلیل آثار هنری

- ۱۴۵ ۳-۱-بازنمایی شاه و ایدئولوژی نظام سلطنتی در آثار هنری
- ۱۴۶ ۳-۲-بازنمایی ها و مجموعه عناوین سلطنتی در پاسارگاد
- ۱۴۶ ۳-۲-۱-موضوع نقوش برجسته
- ۱۴۷ ۳-۲-۱-۱-نقوش برجسته در کاخ S پاسارگاد
- ۱۵۱ ۳-۲-۱-۲-نقوش برجسته در کاخ نشیمن یا اختصاصی (p) پاسارگاد
- ۱۵۲ ۳-۲-۱-۳-کاخ دروازه (R) وانسان بالدار
- ۱۵۸ ۳-۳-مجسمه های هخامنشی
- ۱۵۹ ۳-۳-۱-مجسمه داریوش در شوش
- ۱۶۷ ۳-۴-نقوش برجسته کاخ شوش
- ۱۶۹ ۳-۵-نشانه های قدرت در مقبره داریوش
- ۱۸۹ ۳-۶-نقش برجسته بیستون
- ۲۰۱ ۳-۷-نمادهای قدرت داریوش در کتیبه کانال سوئز
- ۲۰۶ ۳-۸-پیکره بالدار نماد قدرت در هنر هخامنشی
- ۲۰۶ ۳-۸-۱-خاستگاه پیکره بالدار
- ۲۰۷ ۳-۸-۲-پیکره بالدار در نقوش برجسته هخامنشی
- ۲۱۰ ۳-۸-۳-معنای پیکره واقع در گوی بالدار
- ۲۱۵ ۳-۸-۴-گوی بالدار نماد فر
- ۲۲۰ ۳-۸-۵-لزوم نماد دوم (گوی بالدار، برای پایداری مضاعف
- ۲۲۶ ۳-۹-گل نیلوفر و آفتابگردان نمادی از قدرت
- ۲۳۵ ۳-۱۰-نمادهای قدرت در تخت جمشید
- ۲۳۶ ۳-۱۰-۱-کنگره های معماری
- ۲۳۶ ۳-۱۰-۲-ستون

۲۳۶	۳-۱۰-۲-۱- ستون در تخت جمشید
۲۴۲	۳-۱۰-۲-۲- اهمیت کاربردی ستون در بناهای هخامنشی
۲۴۳	۳-۱۰-۲-۳- انواع نمادهای قدرت در ستون های هخامنشی
۲۵۱	۳-۱۰-۳- نقوش برجسته تخت جمشید
۲۵۱	۳-۱۰-۳-۱- کاخ آپادانا
۲۵۱	۳-۱۰-۳-۲- نقش اصلی مرکز پلکانهای آپادانا : بار عام شاهی
۲۵۵	۳-۱۰-۳-۳- صف خراجگزاران
۲۶۱	۳-۱۰-۴- کاخ اختصاصی داریوش (تچر)
۲۶۲	۳-۱۰-۵- کاخ خشایار شاه
۲۶۶	۳-۱۰-۶- نقش برجسته پهلوان سلطنتی
۲۷۱	۳-۱۰-۷- کاخ مرکزی (تالار شورا)
۲۷۳	۳-۱۱- مهرهای سلطنتی
۲۸۴	۳-۱۲- سکه های سلطنتی
۲۹۱	فصل چهارم: نتیجه گیری

۲۹۹	منابع و ماخذ:
۳۰۹	منابع تصاویر
	چکیده انگلیسی

فهرست جداول:

- جدول ۱. مولفه های قدرت شاهان هخامنشی ۱۷
- جدول ۲. بررسی مضمون و هدف القاب شاهان هخامنشی ۴۸
- جدول ۳. نمادها و نشانه های قدرت در مجسمه داریوش ۱۶۶
- جدول ۴. نمادها و نشانه های قدرت در کتیبه مجسمه داریوش ۱۶۷
- جدول ۵. بررسی نشانه های پایداری و اقتدار در کتیبه A آرامگاه داریوش بزرگ ۱۸۵
- جدول ۶. بررسی نشانه های پایداری و اقتدار در کتیبه B آرامگاه داریوش بزرگ ۱۸۶
- جدول ۷. بررسی نشانه های پایداری و اقتدار در نقش برجسته آرامگاه داریوش بزرگ ۱۸۷
- جدول ۸ الف و ب. نشانه های پایداری و اقتدار در کتیبه بیستون ۱۹۸
- جدول ۹. نشانه های پایداری و اقتدار داریوش در نقش برجسته بیستون ۱۹۹
- جدول ۱۰. نمادهای پایداری و اقتدار داریوش در نقوش برجسته کانال سوئز ۲۰۴
- جدول ۱۱. مستندهای تصویری پیکره بالدار به عنوان نماد اهورامزدا ۲۱۳
- جدول ۱۲. بررسی گوی بالدار به عنوان نماد فر (نقش برجسته کاخ آپادانا) ۲۲۲
- جدول ۱۳. انواع نماد های قدرت در ستون های هخامنشی ۲۴۹

فهرست نمودارها:

- نمودار ۱. نقش القاب داریوش در استحکام ایدئولوژی نظام سلطنتی شاه. ۴۵
- نمودار ۲. پیام های سیاسی کتیبه بیستون در تایید پایداری شاه ۹۰
- نمودار ۳. اهمیت پوشیدن جامه کوروش در مراسم تاجگذاری شاهان هخامنشی ۱۰۷
- نمودار ۴. نشانه ای اقتدار شاه در سپاه جنگ ۱۱۰
- نمودار ۵. اهمیت کاربردی ستون در بناهای هخامنشی ۲۴۲
- نمودار ۶. نمادهای قدرت در نقش برجسته بارعام شاهی. ۲۵۳
- نمودار ۷. مفاهیم قدرت در صف خراجگزاران ، کاخ آپادانا . ۲۵۹
- نمودار ۸. جنبه های نمادین نبرد پهلوان سلطنتی (شاه) با موجودات افسانه ای. ۲۶۶

فهرست تصاویر:

صفحه	
۵۷	تصویر ۱. سنگ مزار گاو آپیس از طرف کمبوجیه
۵۸	تصویر ۲. استل نذری مصری
۵۸	تصویر ۳. سنگ مزار گاو آپیس از طرف داریوش.
۸۲	تصویر ۴. طرح گلبرگ داخل مقبره کوروش
۸۴	تصویر ۵. آرامگاه اردشیر دوم، تخت جمشید.
۸۵	تصویر ۶. مقبره اردشیر سوم در تخت جمشید.
۱۰۹	تصویر ۷. نبرد داریوش سوم با اسکندر، موزاییک در پمپئی، سده ۲ تا ۳ ق. م
۱۱۱	تصویر ۸. پیکار شاه با شیر، مهر دوره هخامنشی
۱۱۱	تصویر ۹. نبرد شاه با موجود ترکیبی، مهر هخامنشی، موزه هنرهای زیبا بوستون
۱۱۳	تصویر ۱۰. مهر هخامنشی با صحنه شخم زدن زمین
۱۱۳	تصویر ۱۱. نقش درخت بر مهر خشایارشا.
۱۲۴	تصویر ۱۲. شباهت ریش پیکره بالدار و ریش داریوش در بیستون.
۱۲۵	تصویر ۱۳. شباهت ریش پیکره بالدار و ریش داریوش در تخت جمشید.
۱۲۷	تصویر ۱۴. نقش گل نیلوفر بر لباس کمانداران پارسی.
۱۲۷	تصویر ۱۵. لباس خشایارشا، بازسازی شده از نگاره های حرم سرا
۱۳۰	تصویر ۱۶. کفش سه بنده پارسی، از نگاره پهلوانی در تالار صد ستون.
۱۳۰	تصویر ۱۷. کفش شاه بدون بند بخشی از نقش برجسته داریوش بر تخت.
۱۳۶	تصویر ۱۸. سر خشایارشا با تاج کنگره دار
۱۳۶	تصویر ۱۹. نگاره داریوش بر فراز آرامگاه
۱۳۷	تصویر ۲۰. تاج شاه در نگاره بار عام، تخت جمشید.
۱۳۸	تصویر ۲۱. سایبان شاه در بازسازی کامل نگاره داریوش بر تخت.
۱۳۸	تصویر ۲۲. ملازمی چتر بر سر شاه گرفته است، کاخ تچر، تخت جمشید.
۱۴۰	تصویر ۲۳. فراش با کرسی شاه در دستان برای سوار شدن بر اسب، تخت جمشید
۱۴۱	تصویر ۲۴. گردونه سلطنتی، نقش برجسته کاخ آپادانا، تخت جمشید.
۱۴۳	تصویر ۲۵. کمانداران و نیزه داران هخامنشی، تخت جمشید.
۱۵۰	تصویر ۲۶. کاخ S نقش قاب سمت چپ ورودی جنوب غربی
۱۵۰	تصویر ۲۷. کاخ S نقش قاب سمت چپ ورودی جنوب شرقی
۱۵۰	تصویر ۲۸. نقش برجسته معبد خدای نینورته، دوره آشوربانیپال دوم.

- ۱۵۰ تصویر ۲۹. کاخ S نقش قاب سمت چپ ورودی جنوب غربی.
- ۱۵۱ تصویر ۳۰. کاخ p قاب سمت راست ورودی شمال غربی
- ۱۵۳ تصویر ۳۱. انسان بالدار، کاخ کوروش، پاسارگاد
- ۱۵۵ تصویر ۳۲. پیکره بالدار، نیمرود، دوره آشور نو، ۸۵۹-۸۸۳ ق. م.
- ۱۶۲ تصویر ۳۳. تندیس داریوش که مقابل کاخ شاهی در شوش قرار داشته است.
- ۱۶۲ تصویر ۳۴. نقش خدای مصری هاپی بر پایه مجسمه داریوش
- ۱۶۲ تصویر ۳۵. تصویر جانبی پایه مجسمه داریوش
- ۱۶۳ تصویر ۳۶. مجسمه شاه ترهقه از سلسله بیست و پنجم و خدای شاهین.
- ۱۶۸ تصویر ۳۷. نقش سرباز جاویدان در کاشی های کاخ اپادانا شوش.
- ۱۶۹ تصویر ۳۸. گاو بالدار، کاشی لعابدار، کاخ شوش.
- ۱۶۹ تصویر ۳۹. نقش شیر افسانه ای بر دیواره کاخ شوش.
- ۱۷۰ تصویر ۴۰. آرامگاه داریوش بزرگ، نقش رستم.
- ۱۷۰ تصویر ۴۱. آشوربانیپال، پادشاه آشوری (۶۶۸ - ۶۲۷ قبل از میلاد)
- ۱۷۱ تصویر ۴۲. شاه آشوری با کمان در دست
- ۱۷۱ تصویر ۴۳. شاه هخامنشی با کمان در دست، نقش رستم
- ۱۷۳ تصویر ۴۴. نقش برجسته آشورنصیر پال دوم، نیمرود.
- ۱۷۳ تصویر ۴۵. تفاوت حالت دست شاه هخامنشی و شاه آشوری.
- ۱۷۵ تصویر ۴۶. ارتباطات بصری در نقش برجسته مقبره داریوش
- ۱۷۸ تصویر ۴۷. سناخریب بر تخت پادشاهی، هنر آشور
- ۱۷۸ تصویر ۴۸. فرعون با نه کماندار زیر پا، مصر باستان.
- ۱۷۹ تصویر ۴۹. قسمتی از نقش برجسته آرامگاه داریوش
- ۱۷۹ تصویر ۵۰. سر ستون شیر، کاخ اپادانا، تخت جمشید
- ۱۸۰ تصویر ۵۱. بخش میانی مقبره داریوش در نقش رستم.
- ۱۸۰ تصویر ۵۲. کاخ تچرداریوش، تخت جمشید.
- ۱۸۲ تصویر ۵۳. نقش نیزه دار و کماندار داریوش در نقش رستم.
- ۱۸۹ تصویر ۵۴. نگاره آنو با نی نی شاه در سر پل ذهاب
- ۱۹۰ تصویر ۵۵. نگاره داریوش در بیستون.
- ۱۹۱ تصویر ۵۶. داریوش و اسحله دارانش.
- ۱۹۲ تصویر ۵۷. تاج اهورامزدا در نقش برجسته بیستون.

- تصویر ۵۸. سر وتاج داریوش در نقش برجسته بیستون . ۱۹۴
- تصویر ۵۹. قسمتی از نقش برجسته آشوربانیپال در حال شکار شیر . ۱۹۴
- تصویر ۶۰. سنگ‌نبشته داریوش در آبراه سوئز، نسخه کبریت، متن فارسی باستان و عیلامی . ۲۰۱
- تصویر ۶۱. سنگ‌نبشته داریوش در آبراه سوئز، نسخه تل مسخوطه، متن هیروگلیف . ۲۰۱
- تصویر ۶۲. نام داریوش به هیروگلیف مصری: تریوش بخش بزرگ شده‌ای از کتیبه. ۲۰۳
- تصویر ۶۳. نمادی از هوروس خدای مصری، معبد تب ۲۰۶
- تصویر ۶۴: قرص بالداریوش در نقش برجسته بیستون . ۲۰۶
- تصویر ۶۵. ایزدی در میان حلقه بالداریوش بر روی یک صفحه برنجی اورارتویی . ۲۰۷
- تصویر ۶۶. پیکره بالداریوش در بدنه درگاههای کاخ سه دروازه. ۲۰۸
- تصویر ۶۷. نقش پیکره بالداریوش، کاخ هدیش. ۲۰۹
- تصویر ۶۸. پیکره بالداریوش، نیمرو، ۸۵۰ ق. م . ۲۰۹
- تصویر ۶۹. قاب گچین، تیسفون، قرن ۶، موزه هنرهای اسلامی، برلین . ۲۱۱
- تصویر ۷۰. نقش خدای بالداریوش بر فراز گوی بالداریوش، موزه بریتانیا . ۲۱۲
- تصویر ۷۱. گوی بالداریوش بر دیوار معبد تل حلف سوریه، قرن ۹ ق. م ، موزه متروپولیتین. ۲۱۴
- تصویر ۷۲. بخشی از یک سنگ نگاره پادشاه هیتی، موزه هنرهای آسیایی برلین. ۲۱۴
- تصویر ۷۳. بخشی از یک سنگ نگاره مربوط به وزیر شالما ناصر چهارم، قرن ۸ ق. م ۲۱۴
- تصویر ۷۴. درگاه جنوبی تالار صد ستون با نقش پیکره بالداریوش و دو گوی بالداریوش . ۲۱۷
- تصویر ۷۵. مدخل تالار تخت جمشید، قرن ۵-۶ ق. م. ۲۱۸
- تصویر ۷۶. گوی بالداریوش مضاعف بر سایه بان تخت داریوش، قرون ۵-۶ ق. م. ۲۱۸
- تصویر ۷۷. سنگ نگاره اردشیر اول در نقش رستم، ربع دوم از قرن ۳. ۲۲۰
- تصویر ۷۸. گوی بالداریوش بالای سر سربازان ، تخت جمشید، قرون ۵-۶ ق. م ۲۲۱
- تصویر ۷۹. مراحل سه گانه فر بر آجرهای لعابدار آپادانا ، تخت جمشید. ۲۲۲
- تصویر ۸۰. گل های نیلوفر انباشته و گل آفتابگردان، قصر داریوش در شوش. ۲۲۴
- تصویر ۸۱. تصویر گوی فر در گرداب، آجرهای لعابدار قصر شوش، موزه لوور. ۲۲۴
- تصویر ۸۲. نقش گوی فر در دندانهای معماری شوش، آجر لعابدار، موزه لوور. ۲۲۴
- تصویر ۸۳. سنگ نگاره شاپور دوم در طاق بستان، حدود سالهای ۳۷۹-۳۰۹. ۲۲۵
- تصویر ۸۴. آشوربانیپال با نیلوفر در دست ، موزه بریتانیا . ۲۲۶
- تصویر ۸۵. شاه نشسته بر تخت با گل نیلوفر در دست، تالار صد ستون، تخت جمشید ۲۲۶
- تصویر ۸۶. بخشی از سنگ فرش تالار اصلی قصر آشوربانیپال، ۶ و ۷ ق. م ۲۲۷

- تصویر ۸۷. ترکیب گل نیلوفر و آفتابگردان، آجرلعبادار قرن ۷ ق. م بوکان کردستان. ۲۲۷
- تصویر ۸۸. سنگ نگاره قصر داریوش، تخت جمشید، قرون ۵-۶ ق. م. ۲۲۷
- تصویر ۸۹. نقش بر روی گچ، سلسله بیست و دوم مصر، حدود ۵۸۰ ق. م. ۲۲۷
- تصویر ۹۰. نقش گل نیلوفر در دستان داریوش، تخت جمشید. ۲۲۸
- تصویر ۹۱. جام سیمین از دووانلی بلغارستان. ۲۳۰
- تصویر ۹۲. ظرف نقره با علامت آفتابگردان، ایران قرن ۵-۶ ق. م. ۲۳۰
- تصویر ۹۳. نقش سرشیر بر روی ظرف نقره از کلماکره. ۲۳۰
- تصویر ۹۴. ظرف نقره از کلماکره، قرن ۷ ق. م. ۲۳۰
- تصویر ۹۵. ظرف نقره با نقش باز و گل نیلوفر و آفتابگردان، قرن ۶-۷ ق. م. ۲۳۱
- تصویر ۹۶. ظرف نقره از کلماکره، ۷ ق. م. ۲۳۱
- تصویر ۹۷. سنگی سیاه و براق از، تخت جمشید. ۲۳۳
- تصویر ۹۸. آستانه ای از نقش قالی از کاخ آشوری در نینوا قرن ۷ ق. م. ۲۳۳
- تصویر ۹۹. کاشی رنگی کف از کاخ هخامنشی در شوش. ۲۳۳
- تصویر ۱۰۰. تخت جمشید، دیوارک لبه صغه، جنوب کاخ. ۲۳۴
- تصویر ۱۰۱. تخت جمشید، کاخ آپادانا ۲۳۴
- تصویر ۱۰۲. ستون های تالار شرقی آپادانا در پرسپولیس. ۲۳۶
- تصویر ۱۰۳. سرستون و ستون ایوان شرقی آپادانا در تخت جمشید. ۲۳۶
- تصویر ۱۰۴. پاره ای از سرستون کله گاوی در تخت جمشید. ۲۴۰
- تصویر ۱۰۵. دروازه همه ملل، نمای عمومی از غرب. ۲۴۰
- تصویر ۱۰۶. گاو نگهبان بر جرز درگاه کاخ دروازه همه ملل. ۲۴۰
- تصویر ۱۰۷. ستونهای آرامگاه داریوش، نقش رستم. ۲۴۲
- تصویر ۱۰۸. پایه ستون های کتیبه دار از همدان. ۲۴۲
- تصویر ۱۰۹. پایه ستون با نقش گل نیلوفر. تخت جمشید ۲۴۴
- تصویر ۱۱۰. سرستون با نقش گاو. تخت جمشید ۲۴۴
- تصویر ۱۱۱. سرستون با نقش شیر، تخت جمشید. ۲۴۵
- تصویر ۱۱۲. سر ستون بانقش سرعقاب، تخت جمشید. ۲۴۶
- تصویر ۱۱۳. سرستون با نقش شیر دال. تخت جمشید ۲۴۶
- تصویر ۱۱۴. سرستون با نقش گاو - مرد. تخت جمشید ۲۴۷
- تصویر ۱۱۵. مجلس بارعام شاهی، مهتابی جلوی آپادانا و بعد به خزانه منتقل شد. ۲۵۲

- تصویر ۱۱۶. پایه تخت و زیر پای شاه، بخشی از نگاره مجلس بارعام شاهی. ۲۵۲
- تصویر ۱۱۷. فراش با صندلی زیر پای شاه، تخت جمشید. ۲۵۶
- تصویر ۱۱۸. هدیه آورندگان برای شاه، تخت جمشید. ۲۵۶
- تصویر ۱۱۹. صف خراجگزاران، کاخ آپادانا، تخت جمشید. ۲۵۶
- تصویر ۱۲۰. صف هدیه آورندگان، هنر آشور دوره آشوربانیپال. ۲۵۶
- تصویر ۱۲۱. صف هدیه آوردگان، هنر مصر، سلسله ۱۸. ۲۵۷
- تصویر ۱۲۲. صف اصیلزادگان، تخت جمشید. ۲۵۹
- تصویر ۱۲۳. داریوش در حال ترک کاخ خود. ۲۶۱
- تصویر ۱۲۴. داریوش در حال ورود به تالار مرکزی. ۲۶۱
- تصویر ۱۲۵. نگاره یکی از درهای شمالی تالار صد ستون، شاه بر تخت، ۲۶۳
- تصویر ۱۲۶. نگاره یکی از درگاههای جنوبی تالار صد ستون، شاه با ملازمش. ۲۶۳
- تصویر ۱۲۷. گاو بالداربا سر انسان، دروازه ملل، تخت جمشید. ۲۶۵
- تصویر ۱۲۸. پهلوان در حال نبرد با حیوان افسانه ای، کاخ تچر. ۲۶۵
- تصویر ۱۲۹. نبرد شاه و گاو، درگاه جنوبی کاخ صد ستون. ۲۶۸
- تصویر ۱۳۰. پیکار شاه و شیر، درگاه شرقی کاخ تچر. ۲۶۸
- تصویر ۱۳۱. کاخ سه دری، درگاه شرقی، اردشیر اول و ولیعهدش. ۲۷۱
- تصویر ۱۳۲. کاخ سه دری، در جنوبی، تخت جمشید. ۲۷۱
- تصویر ۱۳۳. اثر مهر استوانه ای از کوروش اول با کتیبه ای عیلامی. ۲۷۲
- تصویر ۱۳۴. مهر هخامنشی با نقش پهلوان سلطنتی. ۲۷۳
- تصویر ۱۳۵. پهلوان سلطنتی. ۲۷۳
- تصویر ۱۳۶. مهر عیلامی، مکشوفه از شوش. ۲۷۴
- تصویر ۱۳۷. مهر داریوش اول، کشف شده در مصر. ۲۷۴
- تصویر ۱۳۸. مهر رته تخمه، رئیس تشریفات. ۲۷۷
- تصویر ۱۳۹. مهر رته تورا، رئیس تشریفات. ۲۷۷
- تصویر ۱۴۰. مهر برتکامه، خزانه دار دربار. ۲۷۷
- تصویر ۱۴۱. مهر هخامنشی با نقش نبرد شاه با حیوانات. ۲۷۸
- تصویر ۱۴۲. مهر استوانه ای، نقش و پیکار شاه با دو شیرو خدای بابل در سمت چپ. ۲۷۸
- تصویر ۱۴۳. اثر مهر استوانه ای از تخت جمشید. ۲۷۹
- تصویر ۱۴۴. مهر خشایارشا، مکشوف در مصر. ۲۸۰

- ۲۸۰ تصویر ۱۴۵. مهر هخامنشی با نقش شاه و الهه اناهیتا بر شیر .
- ۲۸۱ تصویر ۱۴۶. مهر اردشیر سوم.
- ۲۸۱ تصویر ۱۴۷. مهر هخامنشی کشف شده در مصر، احتمالاً اردشیر اول.
- ۲۸۱ تصویر ۱۴۸. نقش شاه هخامنشی جنگجو بر مهر استوانه ای.
- ۲۸۲ تصویر ۱۴۹. مهرهای هخامنشی با نقش پیکره بالدار و شاه در هلال ماه
- ۲۸۵ تصویر ۱۵۰. سکه سیگلو (نقره) هخامنشی با نقش کماندار
- ۲۸۵ تصویر ۱۵۱. سکه داریک هخامنشی با نقش کماندار
- ۲۸۷ تصویر ۱۵۲. سکه های کماندار سلطنتی (از راست به چپ نوع ۱، ۲، ۳ و ۴)
- ۲۸۹ تصویر ۱۵۳. شاه در حال نبرد با شیر، پشت و روی سکه هخامنشی
- ۲۸۹ تصویر ۱۵۴. نقش سربازان و شاه ، پشت و روی سکه هخامنشی
- ۲۸۹ تصویر ۱۵۵. نقش شیر بالدار بر روی سکه هخامنشی

مقدمه:

هنر ایران در عهد هخامنشیان عمدتاً بر پایه بزرگداشت مقام پادشاهان این سلسله استوار بوده است. هنر این عصر ترکیبی است از هنر اقوام گوناگونی که تابع پارسیان بوده اند و هخامنشیان با بهره گیری مناسب از این هنرهای مختلف و ریختن کلیه جلوه های هنری اقوام و ملل مختلف در یک قالب به هنر خود اعتلا بخشیده اند. علاوه بر بزرگداشت شاهان، اجرای مناسک و آیین زرتشتی نیز از مظاهر اصلی هنر در این دوره است که سبب ایجاد نوعی سمبولیسم هنری در آثار هنری هخامنشیان شده است. نقش برجسته های تخت جمشید نیز در زمره ی گنجینه ی هنر دوره هخامنشی به شمار می روند که هر یک مجموعه ای از تصاویر غنی و نقوش دوران هخامنشی را به نمایش می گذارند و علاوه بر آن گویای بسیاری از آداب و رسوم رایج در دربار هخامنشی اند. در نقش برجسته های تخت جمشید صحنه هایی از مراسم و مناسک رایج در پایتخت شاهان هخامنشی وجود دارد که عموماً پیکره ی پادشاه، کانون اصلی هر صحنه است. در این کنده کاری های زیبا که بر دل کوه نقش بسته دسته های آورندگان هدایا، صحنه بار عام پادشاه و دیگر نقوش برجسته ی مربوط به آرامگاه به نمایش گذارده شده است. این نقوش برجسته و آثار هنری حامل پیام های سیاسی شاهان به مردمان قلمرو پهناور هخامنشی و نیز مردم سرزمین های دیگر بودند. آنچه که محور اصلی پیدایش این نقوش را تشکیل می دهد نمایش اقتدار شاهانه و قدرت فرمانروایی شاهان در جهت تایید پایداری و حقانیت آنها در مقام شاهی است. در تحلیل نوشته های کتیبه های شاهان هخامنشی میتوان به ساختار پایداری شاهان جهت شاهنشاهی و حکومت پی برد. این ساختار الگویی است که ریشه های آن در مذهب است که عنصر مهم مردمی است و شاهان به مقتضای زمان و فضای سیاسی؛ آن را با ایدئولوژی سیاسی خود در آمیخته اند و جهت کسب پایداری پادشاهی از آن در آثار هنری بهره برده اند. آثار هنری هخامنشی علاوه بر مفاهیم سیاسی و مذهبی که در خود حمل می کنند؛ گاه بر اثر تاثیرات فرهنگها و تمدنهای اقوام و سرزمینهای دیگر به هنر هخامنشی راه یافته و دچار تحول و دگرگونی هایی بر مقتضای اهداف شاهان شده است. در این پژوهش علاوه بر شناسایی این نمادها، منشا و تحولات فرمی و مضمونی آنها نیز مورد تحقیق قرار گرفته و با مفاهیمی که شاهان در پس این نقوش در پی القای آن به مردم بودند، مطالعه و مقایسه می گردد. آنچه که اهمیت فراوانی در پیدایش نقوش سلطنتی شاهان هخامنشی دارد علاوه بر سیاست شاهان؛ مذهب رایج زمانه و تاثیر عوامل دینی در تجلی نمادهای قدرت شاهان است. این مهم با مطالعه

ادیان دوره هخامنشی، ایزدان و سمبلهای مذهبی که در دین برای صفات و ویژگی های ایزدان ذکر شده؛ جهت شناختن مفاهیم نمادهای قدرت مورد مطالعه قرار می گیرد. طبقه بندی و بررسی آثار هنری بر اساس قدمت و نمود پیکره و نشانه های قدرت هر شاه در انواع آثار هنری با اشاره به کتیبه ها و منابع مکتوب و سخنان شاه مورد پژوهش قرار می گیرد.